

Tanácsadó szerv a nemzeti bibliográfiai számbavételre az USA-ban

A CLR /Council on Library Resources = Könyvtári Erőforrások Tanácsa/, az NSF /National Science Foundation = Nemzeti Tudományos Alap/ és az NCLIS /National Commission on Libraries and Information Science = Országos Könyvtári és Tájékoztatástudományi Bizottság/ bejelentették, hogy a nemzeti bibliográfiai számbavételre közös tanácsadó csoportot létesítenek. A csoport feladata a három intézmény érdekeinek védelme, tanácsadási programjaik koordinálása, valamint a prioritásokra vonatkozó javaslatok kidolgozása.

A munkacsoport tagjait a három fenntartó intézmény elsődleges fontosságú működési területeiről választják ki és pedig a könyvtári, tájékoztatási és kölcsönző szolgálatból. A költségeket a három intézmény fedezi. A tanácsadó csoport a munkát ellenőrzi és amennyiben szükséges, változtatásokat ajánl.

/Recent Developments, 3.k. 1.sz. máj. 1975. p.2./

TERMINOLÓGIA

Új tudományos és műszaki terminusok elfogadásához szolgáló irányelvek

[Az ISO/TC 37 Terminológia szakbizottságának Bécsben, 1974. június 4-7. között tartott ülésén elhangzott előadás. A tanulmány az UNESCO, az ISO /International Standards Organization = Nemzetközi Szabványok Szervezete/, a FIT /Fédération Internationale des Traducteurs = Fordítók Nemzetközi Szövetsége/ és az INFOTERM /International Information Centre for Terminology = Nemzetközi Terminológiai Információs Központ, Bécs,/ közös erőfeszítéseinek az eredménye.]

A 20. század második felének gyors tudományos és műszaki fejlődése az új szakszavak és szakkifejezések mennyiségének ijesztő megnövekedését vonta maga után az egész világon. Csupán egy elektrotechnikai szakszótárban 60 ezer terminust találunk, míg a teljes köznyelv és általában az irodalmi nyelv is megelégszik 30-40 ezer szóval.

Az új terminusok bevezetése az egyes nemzeti nyelvekbe a nemzetközi tudományos és műszaki kapcsolatokat egyre inkább megnehezíti, s az élet más területein is gátolja a nemzetközi érintkezést. Az adott helyzettel kapcsolatos aggodalmak eredményezték az UNISIST életreni-vását is.

Nyelvészeti szempontból jól ismert jelenség, hogy az egyes nemzeti nyelvek az idegen tulajdonneveket rendszerint eredeti helyesírásukkal vagy csekély fonetikus átírással fogadják be. Az állattani, növény-tani, gyógyszerészeti, orvosi és más terminológiák mind a mai napig nagyobb részt a görög és a latin nyelvre támaszkodnak. Az újabb idők tudományos és műszaki nyelveiben számos új találmány és felfedezés a főtalálók, illetve a kutatók családnévét viseli /pl. curie, einstein, diesel stb./.

Az angol nyelvből merített szavak főként a tengeri és a légi szállítás nemzetközi terminológiáját árasztották el. Meg kell említeni a szárazföldi, vízi és légi közlekedés lebonyolításában használatos nemzetközi jelzéseket, a kémiai, algebrai és zenei jeleket, a gépi adat-földolgozás, a könyvtári osztályozás stb. nemzetközi jelrendszereit.

Általában tehát megállapítható, hogy a társadalmak nagy fontosságot tulajdonítanak a terminológiák és a jelzések terén a nemzetközi egységesítésnek.

Természetesen nem szabad erőszakot elkövetnünk az egyes köznyelvek és irodalmi nyelvek ellen, de adódnak helyzetek /pl. az ürrepülés során/, amikor a szótár használata egyszerűen lehetetlen. Az adott és a vett szóbeli információk vagy jelzések értelmezése tekintetében viszont semmiféle kétségnek vagy félreértésnek nem szabad fölmerülnie.

Egyes népek ma - rosszul értelmezett hazafiságból - arra törek-szenek, hogy megszüntessék mindazt a nyelvi nemzetköziséget, amelyet az emberi értelem - talán öntudatlanul - az évtizedek során kialakított. Egyes országokban valóságos hajtóvadászatot indítottak a technika különböző területeinek mindazon szavai és kifejezései ellen, amelyeknek idegen a hangzásuk. Az általában hangoztatott ervek a következők: a kitalált új szó logikusabb; a nemzeti nyelv szempontjából tiszta, s végül a köznép is megérti.

Természetesen érvényesül ezzel ellentétes irányzat is, főként az ISO keretében, de egyes - az egységes tudományos, műszaki és nyelvészeti terminológia megteremtésében érdekelt - országok szakemberei részéről is. Végső fokon ennek az irányzatnak kell győzedelmeskednie az egyre dagadó és diverzifikálódó terminológia kézbe tartása, valamint a félreértések nélküli nemzetközi érintkezés biztosítása érdekében. Ennek különösen a fejlődő országok szempontjából nagy a jelentősége.

Mindaz igazolja azokat a nyelvészeket, akik azt javasolják, hogy tudatosan irányítsuk a tudományos és műszaki terminológia mindmáig esetleges alakulását, elősegítvén a terminusok eredeti hangképének, irott formájának és fogalmi meghatározásának elterjesztését a világ nyelveinek minél szélesebb körében. Mindenki tisztában van azzal, hogy ennek a törekvésnek a megvalósítása száz és száz előzetes probléma

megoldását kívánja meg minden nyelvben. Ide sorolhatók a fogalmi meghatározások, a fogalomrendszerek kiépítése, új igék alkotása főnevekből stb.

Ezeknek az elveknek a figyelembevételével az UNESCO és az ISC - az UNISIST rendszer keretein belül - az alábbi irányelvek elfogadását javasolja új tudományos-műszaki szavak és kifejezések megalkotásához:

az új felfedezések, találmányok és tudományos-műszaki fogalmak szerepeljenek mindig és mindenütt eredeti nyelvükön, illetve a lehető legkevesebb módosítással, az eredeti szó vagy kifejezés lényegének a megőrzésével;

az egyes nyelvekbe az új tudományos és műszaki terminusokat más nyelvekből eredeti formájukban és eredeti meghatározásukkal kell átvenni, illetőleg az átvétel során a lehető legkevesebb módosítást szabad csupán alkalmazni;

a görög, latin és a mai nyelvekben föllelhető egyéb általános hagyományokat új tudományos-műszaki kifejezések megalkotása során tovább kell ápolni.

Bár ezeket az elveket a már meglévő terminológiákra nem minden esetben lehet érvényesíteni, gyakorlati alkalmazásukra szükség van minden olyan esetben, amikor emberi egészséget vagy életet veszélyeztető fordítási tévedések lehetősége áll fenn.

Ha egy új terminus eredeti formájában való elfogadása lehetetlennek bizonyul, az egyes kétnyelvű szakszótáraknak a nemzeti nyelvi változat mellett fel kellene tüntetniük a terminust eredeti nyelvi formájában, valamint a hozzá kapcsolódó fogalmi meghatározást is.

Megjegyzendő, hogy ezek az irányelvek nem állnak ellentétben az ISO egyetlen ajánlásával sem, inkább azok folytatásai, illetve kiegészítései. A bécsi INFOTERM keretében megalakult Új Terminológiai Osztály a jövőben valamennyi, az egyes államok által bejelentett új tudományos-műszaki terminust nyilván fogja tartani.

Az ISO R 860 számú ajánlása alapján a tudományos vagy műszaki szempontból jóváhagyott új terminusokat valamennyi ország minden egyes szabványügyi szervének, tudományos akadémiajának, találmányi hivatalának, szótárszerkesztőségének, kutatóintézetének stb. gyűjtenie kell, s azokat meg kell küldenie az INFOTERM-nek.

A kézhez vett és rendezett anyag kinyomtatott jegyzékeit az INFOTERM - az elsőbbségek jelzésével - megküldi az összes közreműködő ország valamennyi érdekelt szervének, azzal a kéréssel, hogy a javasolt terminusokat fogadják el eredeti formájukban, eredeti meghatározásukkal, s ezeket alkalmazzák szótáraikban is.

Az INFOTERM-nek és a nemzeti szabványügyi szervezeteknek a jövőben lehetőleg biztosítaniuk kellene azt, hogy a fordítószövetségek még közzétételük és szótári fölhasználásuk előtt rendszeresen megkapják - hozzászólásra, illetve szakvéleményezésre - az új terminusok jegyzékeit.

Köszönet illeti meg az UNESCO-t azért, hogy az ISO/TC 37 munkacsoport idevágó kiadványait világméretben terjesztette. Különös figyelmet kell azonban fordítanunk azoknak az új terminusoknak a megalkotási és elterjesztési módjára is, amelyek tekintetében a nemzetközi szabványosítási törekvések még nem bizonyultak eléggé hatékonyaknak.

/Babel, 21.k. l.sz. 1975. p.16-20./

Tarnóczi Lóránt

OKTATÁS, KÉPZÉS

Logikai vázlatok a könyvtári információkeresés oktatásához

A könyvtárosok egyik fontos feladata, hogy megtanítsák az olvasókat a katalógusok, kartotékok, a könyvtári tájékoztató rendszer minden egyes részének önálló használatára. Mivel az olvasó a könyvtárban a számára szükséges információt keresi, ezért célszerű az olvasókat éppen a keresésre megtanítani.

A logikai vázlatok kidolgozását néhány éves előkészítő munka előzte meg a Lett Köztársasági Tudományos-Műszaki Könyvtárban. A kutatómunka tárgya az olvasói cselekvések sorrendje volt egy ismert könyv keresésekor a betűrendes és a szakkatalógusban. A logikai vázlatokban olyan kérdések szerepelnek, amelyekre a válasz csak "igen" vagy "nem" lehet. /A választól függő további utat nyíl jelzi./

A betűrendes katalógusban négy alapkérdést fogalmaztak meg a könyvek keresésére, amelyek közül a legmegfelelőbb kiválasztásával lehet kezdeni a keresést /1.ábra/.

Valamivel bonyolultabb a keresés a szakkatalógusban. Itt a keresési rendszer kezdetére nem sikerült olyan algoritmust kidolgozni, amelyben a kérdésekre egyértelmű "igen-nem" válasz adható. A logikai vázlat /2.ábra/ két alapvető folyamatot tartalmaz: a keresés tárgyának meghatározását és ennek keresését az ETO betűrendes tárgymutatójában.

A bibliográfiai kiadványokban való kereséshez két logikai vázlat készült. Az előzőektől eltérően itt nem szerepel mindenütt kérdés, hanem sok esetben a vázlat ad a keresés sorrendjére vonatkozó